

УДК 330.3:338.49

Ростислав Тульчинський

**ОБҐРУНТУВАННЯ СУТНОСТІ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИХ
ЗАСАД ПРОЦЕСУ РЕГІОНАЛІЗАЦІЇ**

Ростислав Тульчинский

**ОБОСНОВАНИЕ СУЩНОСТИ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИХ
ОСНОВ ПРОЦЕССА РЕГИОНАЛИЗАЦИИ**

Rostislav Tulchinskiy

**SUBSTANTIATION ESSENCE OF THEORETICAL AND METHODOLOGICAL
PRINCIPLES OF THE REGIONALIZATION PROCESS**

У статті розглянуто засади становлення нового регіоналізму на основі дослідження тлумачення сутності поняття «регіоналізація». Проаналізовано європейські моделі становлення регіональної політики ЄС «Європа регіонів» та «Європа через регіони» в умовах глобалізації та інтеграції. Проведене дослідження тлумачення сутності поняття «регіоналізація» дало можливість визначити наступне. По-перше, з погляду територіального аспекту регіоналізація має три форми: перша, так звана «регіоналізація – зверху», коли всередині держави визначаються регіони з адміністративними кордонами; друга – «регіоналізація – знизу», коли всередині вже утвореної адміністративної схематизації відокремлюється регіон; третя – «регіоналізація – горизонтальна», яка полягає у формуванні асоціацій регіонів або транскордонних регіонів та блоків. По-друге, регіоналізацію досить часто пов'язують із новими просторово-територіальними утвореннями на різних рівнях з метою отримання конкурентних переваг в умовах становлення інформаційного суспільства. Обґрунтовано авторське тлумачення сутності поняття «регіоналізація», а саме як багатоаспектний і багатовимірний процес збільшення автономності та підвищення значимості регіонів на рівні різних територіальних утворень, що супроводжується інституційними змінами.

Ключові слова: регіоналізація; новий регіоналізм; регіон; глобалізація; інтеграція.

Бібл.: 9.

В статье рассмотрены основы становления нового регионализма на основе исследования толкования сущности понятия «регионализация». Проанализированы европейские модели становления региональной политики ЕС «Европа регионов» и «Европа через регионы» в условиях глобализации и интеграции. Проведенное исследование толкования сущности понятия «регионализация» позволило определить следующее. Во-первых, с точки зрения территориального аспекта регионализация имеет три формы: первая, так называемая «регионализация – сверху», когда внутри государства определяются регионы с административными границами; вторая – «регионализация – снизу», когда внутри уже созданной административной схематизации отделяется регион; третья – «регионализация – горизонтальная», заключается в формировании ассоциаций регионов или приграничных регионов и блоков. Во-вторых, регионализацию довольно часто связывают с новыми пространственно-территориальными образованиями на разных уровнях с целью получения конкурентных преимуществ в условиях становления информационного общества. Обосновано авторское толкование сущности понятия «регионализация», а именно как многоаспектный и многомерный процесс увеличения автономности и повышения значимости регионов на уровне различных территориальных образований, который сопровождается институциональными изменениями.

Ключевые слова: регионализация; новый регионализм; регион; глобализация; интеграция.

Библ.: 9.

The article considers the principles of the new regionalism formation on the basis of the study essence interpretation of the “regionalization” concept. The European regional policy models of the EU “Europe of Regions” and “Europe through the regions” are analyzed in the conditions of globalization and integration. The study essence interpretation of the “regionalization” concept made it possible to identify the following: Firstly, from the point of view of the territorial aspect, regionalization has three forms: the first, the so-called “regionalization – from above”, when the regions with administrative boundaries are defined in the middle of the state; the second – “regionalization – from below”, when the region is separated in the middle of the already formed administrative schematization; the third – “regionalization – horizontal”, is to form associations of regions or cross-border regions and blocs. Secondly, regionalization is often associated with new spatial-territorial entities at different levels in order to obtain competitive advantages in the context of a information society formation. The author's interpretation of the essence “regionalization” concept is substantiated, namely, the multifaceted and multidimensional process of increasing autonomy and increasing the importance of regions at the level of different territorial entities, which is accompanied by institutional changes.

Keywords: regionalization; new regionalism; region; globalization; integration.

References: 9.

JEL Classification: F29; R58

Постановка проблеми. Розвиток глобалізації та інтеграції наприкінці минулого століття призвів до становлення більш складної міжнародної структури світового господарства, що, у свою чергу, стало підґрунтям для виникнення нових теорій та парадигм у світовій науці. Процеси, зумовлені глобалізацією, сприяли виникненню наукового дискурсу щодо теоретичних засад становлення регіональної економіки у складі просто-

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ РЕГІОНУ

рових суспільних систем. Так, трансформаційні процеси розвитку ЄС під впливом глобалізації у другій половині ХХ ст. призвели до появи двох моделей трансформацій держав у регіональному вимірі «Європа регіонів» та «Європа через регіони».

Процеси посилення регіонального аспекту в глобалізаційному Європейському просторі сприяли виникненню в 90-х роках минулого століття парадигми «нового регіоналізму».

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблемам становлення нового регіоналізму в умовах глобалізації та інтеграції, осмисленню теоретико-методологічних засад цього поняття, у тому числі категоріального апарату присвячено праці вітчизняних дослідників, а саме: О. Білоруса, І. Бураковського, М. Бугка, Є. Василькова, А. Гальчинського, Б. Губського, М. Гетьманчука, І. Зварич, Т. Кальченка, Д. Лук'яненка, В. Новицького, Ю. Пахомова, В. Рокочої, О. Чугріни, В. Чужикова, Г. Щедрової, І. Яковюка й ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Неоднозначність тлумачення сутності понять «регіоналізація» та «регіоналізм», а також їх ототожнення ускладнює вивчення теоретико-методологічних засад становлення нового регіоналізму та спонукають до обґрунтування їхньої сутності.

Мета статті. Метою статті є удосконалення теоретико-методологічних засад становлення нового регіоналізму на основі дослідження тлумачення сутності поняття «регіоналізація». Для досягнення поставленої мети було: проаналізовано європейські моделі становлення регіональної політики ЄС в умовах глобалізації та інтеграції; досліджено поняття «регіоналізація»; дано авторське тлумачення поняття «регіоналізація».

Виклад основного матеріалу. Модель становлення регіональної політики ЄС «Європа регіонів» тривала з середини 70-х і до середини 80-х років ХХ століття. Вона супроводжувалася створенням спеціалізованих структурних фондів для подолання асиметричних диспропорцій у регіональному розвитку Співтовариства, у тому числі, таких як Європейський фонд регіонального розвитку, метою якого було подолання регіональних і структурних диспропорцій усередині Співтовариства. Але виділення квот цього фонду стало предметом постійних суперечок між державами Європейського Союзу, що спричинило у 1979 р. концептуальні зміни у роботі фонду, відмову від квотування та запровадження системи виділення ресурсів за встановленими критеріями на довгострокову перспективу. При цьому інтеграційні процеси дали можливість регіонам ЄС стати автономними суб'єктами глобальних відносин.

Період з середини 80-х років минулого століття і до початку нового характеризується процесом удосконалення регіональної політики ЄС, що ґрунтується на засадах солідарності та підкреслює необхідність економічної та соціальної єдності регіонів Співтовариства. Також відбуваються зміни пріоритетного фінансування у Європейському фонді регіонального розвитку. Так, з 1988 р. до 80 % ресурсів фонду можуть бути спрямовані на сприяння розвитку і змін у структурі відсталих регіонів Співтовариства. У 1992 р. з підписанням Європейським Союзом Маастрихтського договору головним пріоритетом Співтовариства визначено економічне та соціальне згуртування регіонів та створено Фонд згуртування (Cohesion Fund), діяльність якого відповідає встановленим пріоритетам.

Це та інше сприяло становленню моделі «Європа через регіони», що об'єднало в собі результати отриманого досвіду та переваги різних форм проявів регіоналізму.

Регіональна політика розвитку набуває рис стратегії згуртування ЄС, що означає переплетіння регіональної та соціальної політики. При цьому вона спрямовується на формування нової активної ролі регіонів у розвитку Співтовариства. Парадигма нового регіоналізму спрямована на ефективне використання внутрішнього потенціалу регіонів за рахунок удосконалення інструментарію регіональної політики. На регіональній основі будується більшість глобальних моделей сталого розвитку, регіони розглядаються з позицій можливостей їх подальшого зростання та включення в глобальні процеси як сукупність утворень, розвивається взаємозв'язок між регіональними і глобальними

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ РЕГІОНУ

партнерами на субрегіональному рівні тощо. Також поширюються процеси регіоналізації не тільки на рівні міжнародних регіонів, а й у складі самих держав, тим самим розвиваючи внутрішній потенціал власних регіональних суб'єктів.

Проте необхідно зауважити, що становлення парадигми нового регіоналізму досі вимагає теоретико-методологічного обґрунтування категоріального апарату. Так, неоднозначними залишаються тлумачення сутності поняття «регіоналізація».

Професор Мюнхенського університету І. Бек вважає, що «нова регіоналізація – це просторово-фрагментарна локалізація гуманітарної, економічної та інших видів діяльності, які узгоджуються в часі зі світовими ритмами суспільного життя, базуються у новітніх соціальних практиках – розробці нових технологій і продуктів (у т. ч. управлінських), створенні інформаційно-комунікаційної інфраструктури та розвиненої системи соціально-культурних послуг» [2]. Дослідник визначає регіоналізацію як різновиди діяльності інноваційної спрямованості, конкурентоспроможної на світовому ринку, враховуючи часові тренди суспільно-економічних змін.

Британські науковці Е. Томпсон та Д. Данкерлі тлумачать регіоналізацію як «процес передачі повноважень або обов'язків від центрального уряду до рівня регіональних адміністрацій, що передбачає визнання регіональних одиниць юридичними особами територіального самоврядування, які значно відрізняються своїми культурними, економічними або політичними умовами для їх підтвердження» [9, с. 114]. Визначаючи регіоналізацію процесом передачі владних повноважень від центральних органів влади регіональним адміністраціям, акцентується увага на соціокультурному аспекті регіоналізації.

Професор М. Бутко зазначає, що «світовий економічний розвиток характеризується збільшенням масштабів регіоналізації, що виявилось у збільшенні автономності й підвищенні ролі окремих регіонів у розвитку національних економік у цілому та, як наслідок, виникненням феномену “нового регіоналізму”» [1, с. 101]. Регіоналізацію можна розглядати як зміцнення економічних, соціальних, науково-технічних та інших зв'язків між територіями або державами; виникнення регіональних об'єднань держав» [1, с. 79]. Таким чином, учений акцентує увагу на ролі регіонів у світовій економіці та становленні «нового регіоналізму».

О. Молодцов вважає, що регіоналізація – «це певний механізм регіональної політики, спрямований на локалізацію економічних, управлінських, технологічних, соціокультурних змін, формування точкових соціальних практик (незалежно від регіональної належності), які відповідають світовим стандартам, діяльність яких базується на розвинутій інформаційно-комунікативній сфері інфраструктури, інформаційній взаємодії» [5, с. 53]. Науковець акцентує увагу на складових інформаційного суспільства та на механізмі регіональної соціально-економічної політики.

А. Макаричев обґрунтовує, що регіоналізація «полягає у перегляді методології регіональної політики, що не може бути обмежена уявленням про регіон лише як про адміністративно-територіальну одиницю; визначенні просторового поля нової регіоналізації, до якого мають увійти інформація, комунікація, розвиток людських та інтелектуальних ресурсів, мобільні фінансові потоки, узгодження міжрегіональних інтересів, формування сучасних соціальних практик та цінностей; розробці нової стратегії суспільного розвитку (регіоналізації) на основі формування інституцій інформаційного суспільства, що базуються на прийнятті владних рішень, орієнтованих на горизонтальну взаємодію органів влади з економічних, політичних, освітньо-наукових – громадськими структурами; забезпеченні стабільності законів та інституціональних структур, що гарантують демократію, верховенство закону, забезпечення прав людей, наявність діючої ринкової економіки тощо; створенні умов для повноцінного використання можливостей регіонів та міст як суб'єктів міжнародного права» [4, с. 324]. Досить розгалужене, але при цьому розмите визначення регіоналізації, що базується на становленні демократичного, інформаційного суспільства.

У своїй монографії П. Ворона стверджує, що новітня регіоналізація «є основним вектором цивілізаційного розвитку сучасного людства – інтеграції та диференціації, що передбачає виникнення міждержавних стосунків на рівні регіонів, особливо транскордонних» [3, с. 12]. Визначення зводить регіоналізацію до виникнення міждержавних відносин на рівні транскордонних регіонів, не враховуючи інших аспектів.

І. Свида визначає сутність регіоналізації як «інституційне оформлення районів з метою підвищення ефективності соціально-економічного розвитку та подолання регіональних диспропорцій, усунення адміністративних обмежень на переміщення товарів, послуг, капіталу та робочої сили, а також більш повного використання внутрішніх ресурсів регіонів» [6, с. 159]. Автор акцентує увагу на інституційному оформленні утворених територіальних об'єднань. Погоджуючись з цим, необхідно наголосити, що це є важливим, але все ж таки не основним при утворенні територіальних утворень. Також є спірним твердження щодо того, що «регіоналізація розвивається завдяки децентралізації та делегуванню повноважень за владною вертикаллю, а в межах країни регіоналізація проявляється у збільшенні самостійності місцевих (регіональних) органів влади при реалізації стратегії сталого соціально-економічного розвитку держави» [6, с. 159]. На наш погляд, децентралізація і делегування владних повноважень є інструментами регіоналізму, а не регіоналізації та не головною рушійною силою розвитку самої регіоналізації.

Заслужує уваги твердження автора, що «регіоналізацію можна розглядати як складний, суперечливий, але керований процес відносин між центром та периферією. При цьому центральна влада виступає активним суб'єктом у взаємовідносинах «центр – регіони» (останні є об'єктом), формує ієрархічну структуру та задає вектор регіональної політики [6, с. 159]. На нашу думку, відноситься до трактування сутності регіоналізму, що ще раз доводить методологічну необхідність розмежувань понять «регіоналізація» та «регіоналізм».

Також необхідно наголосити, що у процесі дослідження дискурсу щодо сутності поняття «регіоналізація» встановлено, що інколи науковці ототожнюють його з «регіоналізмом». Так, О. Картунов та О. Маруховська визначають, що «регіоналізація є ідентичною регіоналізмові у ролі аспекту зовнішньополітичних реалій» [7, с. 330]. Інший дослідник, І. Яковюк, вважає ці терміни синонімами [8].

Висновки і пропозиції. Отже, проведене дослідження сутності поняття «регіоналізація» доводить, що цей процес, пов'язаний з європейськими тенденціями глобалізації й інтеграції та притаманний більшості країн світу, полягає у визначенні регіонів як вагомих суб'єктів світової економіки. Регіоналізація, на наше переконання, – це насамперед певний процес, що підтверджується дискурсом щодо сутності цього поняття, який базується на принципі субсидіарності та децентралізації владних повноважень. Становлення нового регіоналізму під впливами глобалізації та інтеграції, розвитку транскордонного та міжрегіонального співробітництва сприяє регіоналізації та спонукає до посилення ролі регіонів як на світовому, так і на державному рівні.

На наш погляд, регіоналізацію необхідно розглядати як багатоаспектний та багатовимірний процес збільшення автономності та підвищення значимості регіонів на рівні різних територіальних утворень, що супроводжується інституційними змінами.

Список використаних джерел

1. Бутко М. П. Архітектоніка конкурентоспроможності регіонів України в контексті євроінтеграції : монографія / М. П. Бутко. – К. : АМУ, 2016. – 452 с.
2. Бэк У. Что такое глобализация? Ошибки глобализма – ответы на глобализацию / У. Бэк ; пер. с нем. – М. : Прогресс-Традиция, 2001. – 304 с.
3. Ворона П. Місьцеве самоврядування України в контексті розвитку представницької влади : монографія / П. Ворона. – Полтава : ПУЕТ, 2012. – 342 с.
4. Макарычев А. С. Глобальное и локальное: меняющаяся роль государства в управлении пространственным развитием / А. С. Макарычев // Политическая наука: пространство как фактор политических трансформаций : сб. науч. тр. – М., 2003. – С. 314–326.

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ РЕГІОНУ

5. Молодцов О. Культурно-економічна регіоналізація як провідна тенденція сучасності / О. Молодцов // Проблеми децентралізації: національний та міжнародний досвід : зб. матер. та док. / за наук. ред. М. Пухтинського. – К. : Атіка-Н, 2006. – С. 316–326.

6. Свіда І. В. Актуальні тенденції регіоналізації та їх роль в інтеграційних процесах / І. В. Свіда // Науковий вісник Мукачівського державного університету. – 2015. – № 13. – С. 157–160.

7. Ушакова Ж. С. Основні підходи до дослідження регіоналізму як об'єктивного процесу сучасної світової політики / Ж. С. Ушакова // Гілея : збірник наукових праць / голов. ред. В. М. Вашкевич. – 2009. – Вип. 19. – С. 321–334.

8. Яковюк І. В. Європейський регіоналізм у контексті розбудови Європейського Союзу / І. В. Яковюк // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2004. – Вип. 8. – С. 57–68.

9. Thompson A. Regions, Regionalization and Regionalism in Contemporary Europe / Andrew Thompson // National and Ethnic Identity in the European Context. – Lodz, 2000. – Pp. 113–129.

References

1. Butko, M. P. (2016), *Arkhitektonika konkurentospromozhnosti rehioniv Ukrainy v konteksti ievro-intehratsii* [Architectonics of the Competitiveness of Ukrainian Regions in the Context of Eurointegration]. Kyiv: AMU [in Ukrainian].

2. Back, U. (2001). *Chto takoe globalizatsiia? Oshibki globalizma – otvety na globalizatsiiu* [What is Globalization? Mistakes of Globalism – Answers to Globalization]. Moscow: Progress-Traditsiia [in Russian].

3. Vorona, P. (2012). *Mistseve samovriaduvannia Ukrainy v konteksti rozvytku predstavnytskoi vlady* [Local government of Ukraine in the context of the development of representative power]. Poltava: PUET [in Ukrainian].

4. Makarychev, A. S. (2003). Globalnoe i lokalnoe meniaiushchaisia rol gosudarstva v upravlenii prostranstvennym razvitiem [Global and local: the changing role of the state in the management of spatial development]. *Politicheskaiia nauka: prostranstvo kak faktor politicheskikh transformatsii – Political Science: Space as a Factor of Political Transformations* (pp. 314–326). Moscow [in Russian].

5. Molodtsov, O. (2006). Kulturno-ekonomichna rehionalizatsiia yak providna tendentsiia suchasnosti [Cultural-economic regionalization as the leading trend of the present]. *Problemy detsentralizatsii: natsional'nyj ta mizhnarodnyj dosvid – Problems of decentralization: national and international experience* (pp. 316–326). Kyiv: Atika-N [in Ukrainian].

6. Svida, I. V. (2015). Aktualni tendentsii rehionalizatsii ta yikh rol v intehratsiinykh protsesakh [Current trends of regionalization and their role in integration processes]. *Naukovyj visnyk Mukachevo State University, 13*, 157–160 [in Ukrainian].

7. Ushakova, Zh. S. (2009). Osnovni pidkhody do doslidzhennia rehionalizmu yak obiektyvnoho protsesu suchasnoi svitovoi polityky [Basic approaches to the study of regionalism as an objective process of contemporary world politics]. *Hileia – Gilea*, 19, 321–334 [in Ukrainian].

8. Yakoviuk, I. V. (2004). Yevropeyskyi rehionalizm u konteksti rozbudovy Yevropeiskoho Soiuzu [European Regionalism in the Context of European Union Building]. *Derzhavne budivnytstvo ta mistseve samovriaduvannia – Public construction and local government*, 8, 57–68 [in Ukrainian].

9. Thompson, A. (2000). Regional, Regionalization and Regionalism in Contemporary Europe. *National and Ethnic Identity in the European Context*, pp. 113–129.

Тульчинський Ростислав Володимирович – кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри менеджменту і публічного адміністрування, ПВНЗ «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая» (пер. Магнітогорський, 3, м. Київ, 02660, Україна).

Тулчинский Ростислав Владимирович – кандидат экономических наук, доцент, заведующий кафедрой менеджмента и публичного администрирования, ЧВУЗ «Международный научно-технический университет имени академика Юрия Бугая» (пер. Магнитогорский, 3, г. Киев, 02660, Украина).

Tulchinskiy Rostislav – Candidate of economic sciences, Associate professor, Head of the department management and public administration PHEI “Academician Yuriy Bugay International scientific and technical university” (3 Magnitogorskiy lane, 02660 Kyiv, Ukraine).

E-mail: r_istu@ukr.net